

I skyrius Gyvenamųjų interjerų dekoru kaita XVIII a. pabaigoje – XX a. pradžioje: priežastys, įtakos, kryptys

Žvelgdami į mums rūpimo laikotarpio pastatų – tiek sakralinių, tiek ir pasaulietinių, bet ypač pastarųjų – dekoru kaitą, galime stebėti didelę srities autoritetų įtaką. Ji akivaizdžiai matyti palyginus skirtinguose kraštuose išlikusius elementus su leidinių iliustracijomis, laikytomis sektiniais pavyzdžiais. Nuolatinis žmonių noras atitikti savo laiko grožio ir gero skonio idealus reiškėsi ne tik drabužių madomis, bet ir gyvenamosios aplinkos kūrimu, todėl fiksuojama gana greita atskirų interjero detalių ir jų visumos kaita. Prie to prisidėjo dėl spaudos technologijų tobulėjimo vis intensyvėjanti knygų leidyba ir gausėjantys iliustruoti periodiniai leidiniai, palengvinę ne tik žodžiu, bet ir vaizdais pasiekti visuomenę, kuri tapo vis raštingesnė, bei skatinę naujovių sklaidą. Tenka pastebėti, kad kalbant apie Lietuvos – ir konkrečiai Vilniaus – aplinką, aptinkame vos vieną kitą originalesnį vietinio architekto ar tapytojo panašaus pobūdžio leidinį. Didžioji dalis idėjų buvo perimtos iš italų, prancūzų, anglų, austrų, vokiečių autorių, kurių spaudiniai buvo vietos didikų ar naujosios buržuazijos bei inteligentijos atstovų, architektų ir dekoru specialistų bibliotekose.

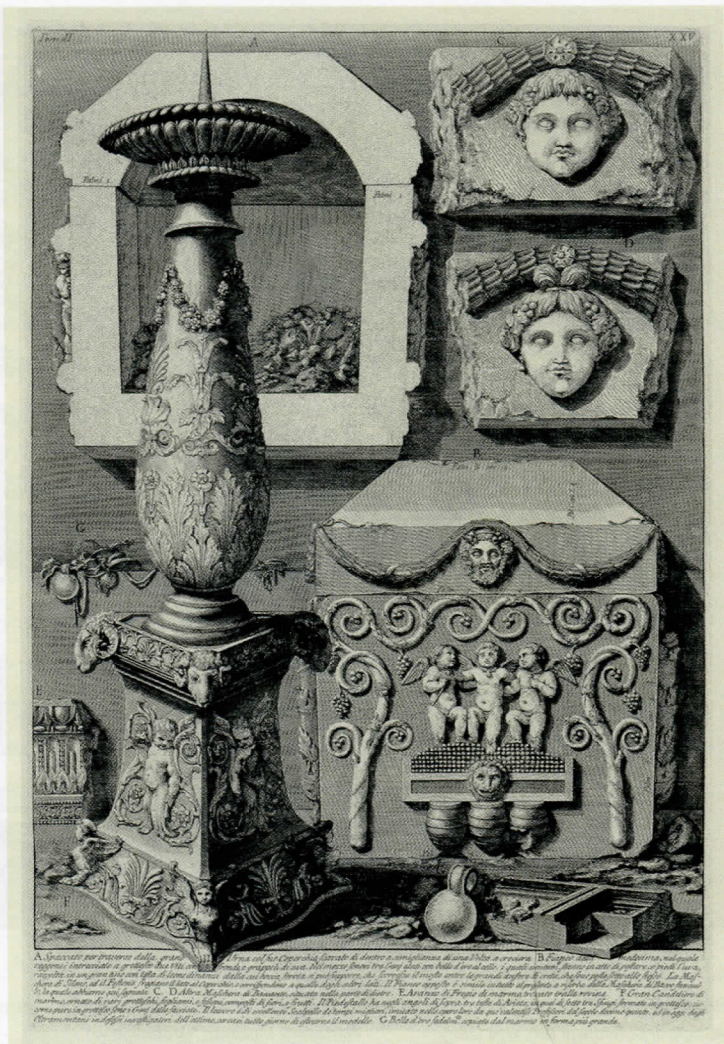
Idėjų sklaida per teorinius veikalus, dekorų pavyzdžių albumus

Vilnius pelnytai laikomas baroko stiliaus reprezentantu, tačiau šį miesto panoramą įvaizdį daugiausia kuria įvairių konfesijų maldos namų siluetai. Gi pasaulietinės architektūros formas, jų dekorą ir ypač interjero puošybą smarkiai pakoregavo XVIII viduryje Vilnių nusiaubę gaisrai, kai ugnis visiškai sunaikino arba smarkiai apgadino didelę dalį miesto. Bažnyčios ir vienuolynų pastatai ganėtinai greitai buvo atstatyti, dar spėta juose įkūnyti vėlyvojo baroko bruožus, tačiau rūmų ir daugelio miestiečių namų surašymuose net ir XVIII a. 7–9 dešimtmečiais dažnai minima, jog vienas ar kiti pastatas arba jo dalis po kadaise miestą nusiaubusio gaisro neremontuojami griūvėnais. Tą akivaizdžiai matome skaitydami Oginskių rūmų Arklių gatvėje (dab. Arklių g.) 1776 m. inventorių ir kitus panašaus laiko Vilniaus rūmų ir namų aprašymus¹. Gaisro metu išlikusios išorinės pasaulietinių pastatų sienos nebuvo nugriautos, fasaduose išsaugota senojo dekorų fragmentų, o vidaus apdaila daug kur buvo iš esmės pakeista. Šie pokyčiai dažniausiai vyko pačioje XVIII a. pabaigoje, kai Europoje ėmė kisti menų skonius, ir komplikuota vėlyvojo baroko bei rokoko plastika susipynė, o kartais ir visiškai užleido vietą dar vienai klasikinio meno bangai. Ją sukėlė archeologiniai Romos kasinėjimai, Herkulanumo bei Pompėjos atradimai ir kruopščiai parengtos tuos atradimus aprašančios publikacijos, sužadinusios visuotinį susižavėjimą naujai atrastais Antikos paminklais. XVIII a. archeologiniai kasinėjimai Italijoje lėmė sistemingą prekybą radiniais, kurie sklido po visą Europą. Kartu plito ir formavo visuomenės grožio supratimą įgytų radinių dekoras bei noras geriau pažinti didingą ir slėpiningą senąją kultūrą. Šiuo laikotarpiu interjero dekoratoriums vis dar išliko aktualios garsaus anglų interjero ir baldų dizainerio Thomaso Chippendale'o (1718–1779) vėlyvojo baroko su neoklasicizmo apraiškomis idėjos. Taip pat buvo populiarūs italų architekto ir grafiko Giovanni Battistos Piranesi (1720–1778) leidiniai su antikinės Romos griuvėsių archeologinių radinių vaizdais, pateikę tiesiogines klasikinio meno citatas ir idėjas

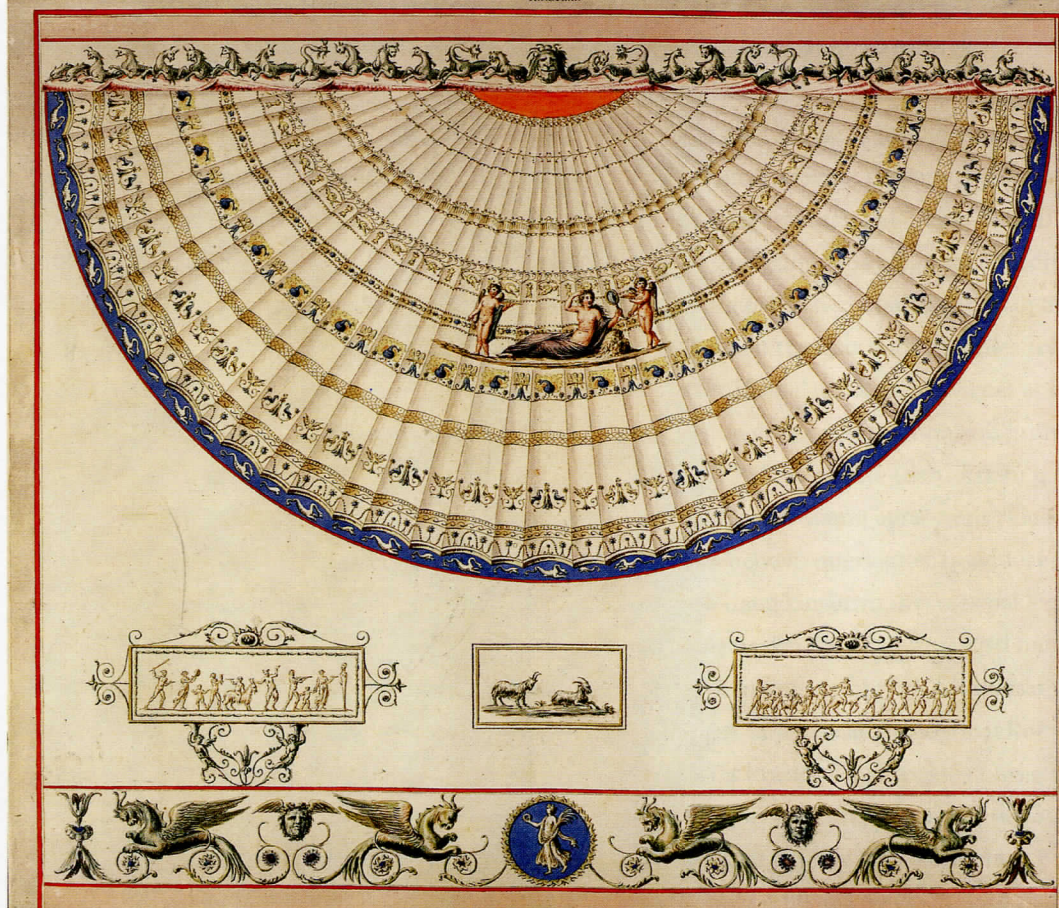
1 Trakų vaivados Tado Oginskio rūmų Arklių gatvėje 1776 m. aprašymas, in: LVIA, f. 1177, ap. 1, b. 4782, l. 1–17.

2 [Thomas Chippendale], *The Gentleman and Cabinet-Maker's Director. Being a Large Collection of the most Elegant and Useful Designs of Household Furniture in the Gothic, Chinese and Modern Taste [...]*, London: Chippendale Society, 1754 [pakartoti leidimai 1755, 1762], in: <http://digital.library.wisc.edu/1711.dl/DLDecAr>; [Giovanni Battista Piranesi], *Vedute di Roma*, Roma, 1747–1778; [Giovanni Battista Piranesi], *Le Antichità Romane [...]*, Roma: Angelo Rotili, 1756. Apie Piranesi ir jo kūrybą plačiau žr. Lu. Ficcacci, *Giovanni Battista Piranesi*, Köln, London, Madrid, New York, Paris, Tokyo: Taschen, 2001.

[1] Giovanni Battista Piranesi ofortas „Senųjų sarkofagų dalys“ iš ciklo *Le Antichità Romane opera*, 1756 (Luigi Ficacci, Giovanni Battista Piranesi, Köln, London, Madrid, New York, Paris, Tokyo: Taschen, 2001, p. 73)

[1 il.]. Be to, mums itin aktualu, kad 1763–1784 m. Romoje studijavo ir klasikinio meno estetikos bei patirties sėmėsi garsus Lietuvos tapytojas Pranciškus Smuglevičius. Čia jis ne tik bendravo su garsiaisiais to meto klasicizmo teoretikais ir praktikais Johannu Joachimu Winckelmannu (1717–1768) ir Antonu Raphaeliu Mengsu (1728–1779) ir iš jų mokėsi, bet taip pat intensyviai kopijavo antikinės freskas ir architektūros paminklus bei leido kopijų albumus. Lenkijoje ir Lietuvoje šie albumai greitai išpopuliarėjo, buvo

[2] Akvarelė iš Pranciškaus Smuglevičiaus ir Vincenzo Brenna albumo *Vestigia delle Terme di Tito*, 1776 (Złoty dom Nerona. Wystawa w 200-lecie śmierci

Franciszka Smuglewicza, koncepcja wystawy i katalogu Justyna Guze, Warszawa: Muzeum narodowie w Warszawie, 2008, p. 144)

imti naudoti kaip pavyzdžiai naujo tipo interjerams išpuošti³. Nuo 1795 m. iki mirties 1807 m. P. Smuglevičius gyveno Vilniuje, vadovavo universitete veikusiai Tapybos ir piešimo katedrai, kūrė istorines, mitologines ir religines drobes, intensyviai tapė įvairių būstų sienas, todėl jo kūrybos poveikis Vilniaus meninei aplinkai yra neabejotina

[2 il.]. „Kilnus paprastumas ir rami didybė“, – taip graikų ir romėnų meną apibūdin

3 Plačiau žr. *Złoty dom Nerona. Wystawa w 200-lecie śmierci Franciszka Smuglewicza*, koncepcja wystawy i katalogu Justyna Guze, Warszawa: Muzeum narodowie w Warszawie, 2008.